

Ik stellen dat ik nu eindelijk weet hoe het er aan toegaat in de kwaliteitszorg.

Ik moet er onmiddellijk aan toevoegen, dat ik het niet altijd en overal eens ben met de auteur. Maar dat pleit uiteraard in het voordeel van Guido Cuyvers. Hij legt het op zo een manier uit, dat ik het begrijp en erover na kan denken. Want uiteindelijk kun je het niet oneens zijn met iets wat je niet begrijpt.

Tot slot nog iets over de zelfrelativering van de auteur. Guido Cuyvers beseft dat hij met zijn boek middenin de kwaliteitshype terechtkomt. Maar hij wil precies dat hypeachtige wegnemen door je recht in je eigen opdracht van je organisatie te laten belanden. En daar slaagt hij wonderwel in.

Denis De Bruyne, informatiemanager Corelio
denis.de.bruyne@corelio.be

Zorgen voor kwaliteit: handboek kwaliteitsontwikkeling voor non-profit organisaties / Guido Cuyvers. - Leuven: Lannoo Campus, 2007. - 277 p. - ISBN 978-90-209-6949-8.

In archieftijdschriften gelezen

Deze aflevering besteedt zowel aandacht aan bijdragen in archieftijdschriften als aan korte mededelingen betreffende archief in archiefnieuwsbrieven. Daarom telt de rubriek twee onderdelen. Eerst komen de archieftijdschriften aan bod, daarna de nieuwsbrieven.

Gustaaf Janssens, Afdelingshoofd Archief van het Koninklijk Paleis. Docent Archivistiek KU Leuven en ManaMa Archivistiek (VUB-KU Leuven-UGent-Universiteit Antwerpen).
e-mail: cap@kppr.be; gustaaaf.janssens@arts.kuleuven.be

Archieftijdschriften

In deze aflevering komt de inhoud van drie buitenlandse archieftijdschriften aan bod. Als 'toemaatje' berichten wij ook over wat het met erg veel achterstand verschijnende Archief- en bibliotheekwezen in België over archieven in het buitenland bericht. Het geheel geeft een goede staalkaart van wat er in de Verenigde Staten, Duitsland en ten dele in Frankrijk op archiefgebied gebeurt. Een volgende keer komen onder andere Nederland en Spanje aan bod.

The American Archivist, 69 (2006), afl. 1 (Spring-Summer) en afl. 2 (Fall-Winter)

Red.: Philip B. Eppard en Mary Jo Pugh; Uitg.: Society of American Archivists. 527 S. Wells Street 5th Floor. Chicago. Ill. 60607-3922 (USA)
ISSN 0360-9081

Aanwezig in de bibliotheek van het Algemeen Rijksarchief (Brussel), van het Universiteitsarchief van de KU Leuven, van de ManaMa Archivistiek (VUB Brussel) en van het Nederlands Instituut voor Archiefonderwijs en -onderzoek (Archief-school) te Amsterdam.

Zoals elke jaargang wordt ook deze geopend met de tekst van het presidential address. Randall C. Jimerson vergelijkt in *Embracing the power of archives* (p. 19-32) een archiefbewaarplaats achtereenvolgens met een tempel, een gevangenis en een restaurant, waarmee respectievelijk de autoriteit, de verzekerde bewaring en de terbeschikkingstelling worden gesymboliseerd. De voorwaarde bij uitstek om de kracht van archieven ten volle te benutten, is het idee loslaten dat archieven en archiefbewerking neutraal zouden zijn.

Ian Craig Breden werd in 2005 onderscheiden met de Theodore Calvin Pease Award voor zijn afstudeerscriptie, die hij nu publiceert als *Sound practices: on-line audio exhibits and the Cultural Heritage Archive* (p. 33-59). Het is een interessante bijdrage over de impact van online tentoonstellingen van geluidsarchieven. Zijn onderzoek steunt op 25 voorbeelden, doorgaans afkomstig van prestigieuze erfgoedinstellingen. Deze tentoonstellingen zijn uiteraard slechts representaties van selecties uit geluidsarchieven.

Toch spelen die een belangrijke rol als virtuele deur naar de eigenlijke collecties. Op basis van een onderzoek naar geluidskwaliteit, contextuele informatie en gebruiksvriendelijkheid, komt Breaden tot concrete aanbevelingen voor de opbouw van deze specifieke online geluidstentoonstellingen, en dit op het vlak van geluidskwaliteit, bestandsformaten, doorzoekbaarheid, gebruikersondersteuning en contextualisering. Alles bij elkaar een inspirerende bijdrage over een snel aan belang groeiende vorm van archiefvalorisatie.

Accountability ('aansprakelijkheid' – 'verantwoording afleggen'), onlosmakelijk verbonden met verantwoordelijkheid en autoriteit, is nu al een tijdje een *fuzz word*, ook in archievenland. In het debat zijn zowat alle aspecten van het archiefwerk aan bod gekomen. Laura Millar stelt in *An obligation of trust: speculations on accountability and description* (p. 60-78) de vraag of de beschrijving van archief, of het nu in een klassieke context, dan wel in een *records continuum*-context gebeurt, ook niet in belangrijke mate raakt aan de aansprakelijkheidsproblematiek. De visie op klassieke beschrijving is post hoc en retrospectief. In de *records continuum*-benadering ligt de nadruk op het procesmatige van *records management*. Beschrijving gebeurt niet achteraf, maar is een continu gebeuren, waarbij metadata voortdurend worden aangepast. De klassieke fasering heeft plaats gemaakt voor een visie waarin de nadruk ligt op het gelaagde karakter van archiefvorming en ontsluiting. Beide benaderingen hebben hun bestaansrecht. Millar weegt af wat de gevolgen zijn voor de aansprakelijkheid. In de post hoc-aanpak is de archivaris verantwoordelijk voor een kwaliteitsvolle ontsluiting van inhoud en context van een statisch archief, liefst op een geformaliseerde manier en rekening houdend met de bestaande beschrijvingsstandaarden. In het *records continuum*-model wordt *accountability* gerealiseerd wanneer de bescheiden door het systematisch onderhoud van de metadata hun administratieve waarde behouden. De zwakte van het klassieke model ligt in het gegeven dat de archivaris achteraf beschrijft wat wordt aangeleverd. Hij of zij heeft niet de verantwoordelijkheid of de autoriteit om na te gaan wat er had moeten zijn, moet enkel beschrijven wat er is. De klassieke beschrijvingsstandaarden besteden onvoldoende aandacht aan deze contextualisering. In het *records continuum*-model is de recordkeeper van in het begin verantwoordelijk voor de creatie en het onderhoud van de metadata. Toch is ook in dit scenario zijn aansprakelijkheid beperkt, en wel tot de interne verantwoording. De cruciale vraag luidt: hoe kan ervoor worden gezorgd dat die handelingen in de publieke sfeer die gedocumenteerd moeten worden, dat ook effectief worden? Die verantwoordelijkheid ligt niet bij de archivaris/documentbeheerder. Noch het klassieke model (*too little too late*), noch het *continuum* kunnen borg staan voor de aansprakelijkheid van de organisatie als dusdanig. De rol van records professionals is daar onvermijdelijk beperkt.

Aflevering 2 bestaat grotendeels uit een voorstelling van een grootschalig onderzoek naar de stand van zaken in het Amerikaanse archiefwezen (*A*CENSUS (Archival Census &*

Education Needs Survey in the United States), p. 291-527). Het was bijna 30 jaar geleden dat er nog een dergelijke state of the union werd opgemaakt. De basis ervan was een enquête, geleid door Victoria Irons Wach en beantwoord door meer dan 5.000 professionele archivariissen (ongeveer 50% van de doelgroep). De pijn- en aandachtspunten in het verslag klinken ook een Vlaams publiek vertrouwd in de oren: het probleem van de kennisoverdracht, vooral in het kader van de op til zijnde generatiewissel, de versterking van de professionele infrastructuur, de nadruk op levenslang leren, de diversiteitsproblematiek... Het rapport schetst een mooi groepsportret van de Amerikaanse archivariissen en (de zeer sterk in aantal toenemende) archivaressen: plaats van tewerkstelling, opleiding, inkomen... Wie interesse heeft voor het rapport, vindt op de webstek van de *Society of American Archivists* uitvoerige informatie (<http://www.archivists.org/>). Reagan W. Moore gaat in *Building preservation environments with data grid technology* (p.139-158) na welke mogelijkheden data grid-technologie biedt voor de bewaring van digitale archiefbestanden. Grids (roosters) staan voor ICT-omgevingen die softwaretoepassingen in staat stellen om onder meer gegevensbanken via een computernetwerk te integreren. Door middel van een data- of informatierooster kunnen informatiebronnen op verschillende locaties toegankelijk worden gemaakt. De technologie wordt in de academische wereld al geruime tijd toegepast.

'The old version flickers more': digital preservation from the user's perspective (Margaret L. Hedstrom, Christopher A. Lee, Judith S. Olson, en Clifford A. Lampe, p. 159-187) brengt verslag uit van het CAMILEON-project. Doel hiervan was na te gaan hoe gebruikers verschillende bewaarstrategieën van digitaal archief percipiëren en evalueren. Bij de beoordeling van migratie en emulatie is altijd rekening gehouden met elementen als langetermijnbewaring, toegankelijkheid en authenticiteit, maar nooit met de noden en de voorkeuren van gebruikers. Twee experimenten in dat verband worden in detail beschreven. In één ervan krijgen gebruikers een zelfde tekst in MORE, Word en ASCII te lezen. Bij de evaluatie wordt gehamerd op het behoud van de oorspronkelijke look and feel bij emulatie en op het belang van de contextuele informatie. Dat uit deze experimenten geen algemene besluiten af te leiden zijn, maar dat er nog verder onderzoek nodig is naar de perceptie van preservatie van – onder meer – digitaal beeldmateriaal, is wat mager als algemene conclusie. Een tweede artikel over gebruikersonderzoek maakt eveneens duidelijk dat de relevantie en de reikwijdte van dit soort bijdragen vaak beperkt is. Wendy M. Duff, Amy Marshall, Carrie Limkilde, en Marlene van Ballegooie evalueren in *Digital preservation education: educating or networking?* (p. 188-212) de impact en de efficiëntie van trainingsprogramma's in digitale bewaring. Ze komen na 25 bladzijden op basis van uitgebreide interviews tot de conclusie dat vooral het praktische aspect (voorstelling van concrete gevallen) geapprecieerd werd, dat informele netwerking minstens zo belangrijk is als formele presentaties, en dat de concrete implementatie in de eigen dienst uiteindelijk beperkt bleef.

Twee korte casestudies gaan in op de in 2005 door Mark A. Greene en Dennis Meissner gelanceerde oproep om ontsluitingsachterstand in te halen door ruwer en sneller te beschrijven: *Accessioning as processing* (Christine Weideman, p. 274-283) en *Getting more for less: testing a new processing model at the University of Montana* (Donna E. McCrea, p. 284-290).

Ten slotte signaleren we nog *Archives, power, and history: Dunbar Rowland and the beginning of the State Archives of Mississippi (1902B1936)* over de beginjaren van de State Archives of Mississippi (Patricia Galloway, p. 79-116) en *Political democracy and archival development in the management of presidential records in the Republic of Korea* over het archiefbeheer van het Zuid-Koreaans presidentieel archief (Kyong Rae Lee, p. 117-138) (Eddy Put).

Archivalische Zeitschrift, 88 (2006)

Red.: Gerhard Hetzer & Bodo Uhl;
Uitg.: Generaldirektion der Staatlichen Archive Bayerns. Postfach

22 11 52. D-80501 München (Duitsland)

ISSN 0003-9497

Aanwezig in de bibliotheek van het Algemeen Rijksarchief (Brussel), van het Universiteitsarchief van de KULeuven en van de ManaMa Archivistiek (VUB Brussel).

Jaargang 2006 van het Beierse *Archivalische Zeitschrift* bestaat uit twee forse delen met 62 bijdragen, samen goed voor 1.156 pagina's, en is opgedragen aan Hermann Rumschöttel, ter gelegenheid van zijn 65ste verjaardag. Prof. Dr. H. Rumschöttel, die ook in Vlaanderen geen onbekende is, zette zich in voor het Duitse archiefwezen in het algemeen en voor het Beierse archiefwezen in het bijzonder. In 2006 nam hij afscheid als Generaldirektor van de Staatlichen Archive Bayerns (München). Dit *Festschrift* is een mooi eresaluut. Graag sluiten wij ons namens de VBAD aan bij de hulde die de gewezen voorzitter van het 'Verband deutscher Archivarinnen und Archivare' te beurt valt. Wij nemen in deze bespreking alle geïnteresseerden mee op ontdekkingstocht in de waardevolle publicatie, die met een *Schriftenverzeichnis Hermann Rumschöttel* (p. 1145-1165) wordt afgesloten. Hebben vele artikelen uiteraard op de eerste plaats betrekking op het archiefwezen in Beieren, toch komen ook archivalistische onderwerpen uit andere oude en nieuwe Bundesländer aan bod. Enkele bijdragen overstijgen ook een zuiver Duitse invalshoek. Dat is niet verwonderlijk, dr. Rumschöttel was ook buiten Beieren zeer actief en archivaliek is een internationale wetenschap. Niet alle bijdragen in deze lijvige feestbundel passeren hier de revue, wij probeerden een weloverwogen keuze te maken. Hermann Rumschöttel was ook als historicus erg actief, daarom staan in de feestbundel heel wat zuiver historische studies. Zij worden in dit archivalistische overzicht niet vermeld.

In de vriendengroet (*Prof. Dr. Hermann Rumschöttel und sein Beitrag zur Entwicklung des heutigen Internationalen Instituts für Archivwissenschaft an der Universität von Maribor (Slovenien) mit Sitz in Triest (Italien)*, p. 450-453) onderstreept Peter Pavel Klasnic de betrokkenheid van dr. Rumschöttel bij het internationaal archiefinstituut van Maribor en zijn aandacht voor de ontwikkeling van de archivaliek in Midden- en Oost-Europa. Nog uit Midden-Europa komt de bijdrage van Vacslav Bebicka (*Prinzipien in der tschechischen und slowakischen Archivkunde*, p. 12-23), die aangeeft hoe Tsjechische en Slowaakse archivariissen over het 'herkomstbeginsel' en over andere archivalische principes schrijven.

Zoals het recht in alle lidstaten van de Europese Unie door Europese wet- en regelgeving wordt beïnvloed, zo ondervindt ook het archiefrecht 'Europese invloed'. In *Rechtsvielfalt und Rechtseinheit in Europa: zum Einfluss des europäischen rechts auf das nationale Archivwesen* (p. 819-846) brengt Udo Schäfer een uitgewerkte en geannoteerde versie van de lezing die hij in 2004 in Arnhem heeft gehouden (cf. *Bibliotheek- & archiefgids*, 80 (2004) 5; p. 33-34). Na een overzicht van het Europees recht, komt de auteur tot zijn eigenlijke onderwerp: de invloed van het Europees recht op het archiefwezen in Duitsland, en dit zowel op federaal niveau als op niveau van de Länder. Achtereenvolgens komen de toegang tot de gegevens en de elektronische archivering aan bod. Schäfer wijst op de noodzaak van een goede kennis van het nationale én van het Europees recht.

In Duitsland is *e-government* in verscheidene Länder een realiteit, en dankzij de publicaties van onder andere Angelika Menne-Hartitz uit 1996 en 1999 waren archivariissen en bestuurders daar goed op voorbereid. Hoe een en ander in Beieren vanaf 2006 in de praktijk is uitgewerkt, vertelt Margit Ksoll-Marcon (*eGovernment in Bayern - eine neue Grundlage für die Schriftgutverwaltung und die Rolle der Archive*, p. 511-524).

Selectie is één van de voornaamste opgaven van de archivaris. Goede selectie veronderstelt weloverwogen en volgens bepaalde procedures uitgevoerde waardering van het te selecteren archief. In *Handlungsebenen bei der archivischen Bewertung. Strategische Überlegungen zur Optimierung der Überlieferungsbildung* (p. 481-509) geeft Robert Kretzschmar een synthese van de diverse selectiemethodes en van een geïntegreerde selectie- en waarderingspolitiek. Soms denkt men dat systematische archiefselectie een recent verschijnsel is. Niets is minder waar. In Beieren is selectie van openbaar archief al sinds 1932 bij wet geregeld. Hoe deze zeer belangrijke regelgeving – die er in voege bleef tot de *Aussonderungsbekanntmachung* van 6 november 1991 – tot stand is gekomen, zet Bodo Uhl uiteen in *Aktenaussonderung und Verwaltungsvereinfachung: zur Entstehung der bayerischen Aussonderungsbekanntmachung von 1932* (p. 995-102). Archiefvernietiging die niet door de archivaris gewild of begeleid wordt, is meestal het

gevolg van een door de natuur of door de mens veroorzaakte catastrofe. Oorlog is niet alleen een humanitaire ramp, ook voor het culturele erfgoed en voor het archief zijn de gevolgen van oorlogen meestal onherstelbaar. Naast archiefvernietiging ten gevolge van bombardementen, brand, plundering..., geeft een oorlogssituatie daarenboven vaak aanleiding tot vrijwillige vernietiging van 'bezwarend' archiefmateriaal. In *Geheime Aktenvernichtungen vor dem Einmarsch der Besetzungsmacht 1945 im bayerischen Regierungsbezirk Schwaben* (p. 143-163) gaat Peter Fleischmann na wat er in de nadagen van het nationaal-socialisme (april-mei 1945) in Zwaben op last van de overheid in het geheim is vernietigd en welke nazi-archieven er uiteindelijk in die regio nog zijn bewaard.

Archief wordt bewaard omdat het waardevol is, maar moet alles wel bewaard worden en aan welke voorwaarden moet bewaring van archief voldoen, wat met de duurzame bewaring van digitaal archief? In *"Von bleibenden Wert": Gedanken zur Stabilisierung von Wissen in den Archiven* (p. 1079-1091) buigt Hartmut Weber zich over deze fundamentele problemen waarmee elke archivaris altijd geconfronteerd wordt.

Twee leidende principes van de archivaliek zijn het herkomst- en het structuurbeginsel, met andere woorden het beginsel dat archiefstukken behoren te berusten in het archief van de archiefvormer en dat hun inventarisering in de mate van het mogelijke de activiteit van die archiefvormer dient te weerspiegelen. Veel archief is in de loop der tijden door de lotgevallen van de geschiedenis, of door onkunde van archivariissen, dooreengehaald, samengebracht of uiteengehaald. Dit was het geval met het archief van het markgraafschap Brandenburg-Kulmbach-Bayreuth dat in het Staatsarchiv Bamberg berust. Het opnieuw volgens de regels van de archivaliek ordenen en beschrijven van deze 'georganiseerde warboel' was een gigantisch werk, waarbij meer dan 65.000 archiefbestanddelen (15de-19de eeuw) naar hun herkomst werden onderzocht en beschreven. Uiteindelijk kwam er een archivalisch verantwoorde inventaris van het 'Geheime Archiv Bayreuth' uit de bus. Aan de hand van de oude signaturen was het mogelijk het oorspronkelijk te reconstrueren. Zo kon een archiefschema worden opgemaakt, dat de ruggengraat vormt voor de 'nieuwe orde'. Nu dit grote werk is beëindigd, komt eerlang het deelbestand 'Geheimes Hausarchiv Plassenburg' aan de beurt. Hoe dit titanenwerk tot een goed einde is gebracht, vertelt Stefan Nöth in *Die Wiederherstellung des geheimen Archivs Beyreuth (GAB). Ein Arbeitsbericht*, (p. 675-687). Het herkomstbeginsel speelde ook een rol bij de diplomatieke contacten tussen Oostenrijk en Italië met betrekking tot grenscorrecties en gebiedsoverdracht na de Eerste Wereldoorlog (Hubert Gasser, *Das Provenienzprinzip bei den Verhandlungen über Archive zwischen Österreich und Italien nach dem Ersten Weltkrieg*, p. 191-200) en eveneens bij een Beiers-Oostenrijks archiefuilproject net vóór die oorlog (Fritz Koller, *Bayern-Salzburg-Österreich: das projekt des Archivalienaustausch 1910-1914*, p. 455-479)

In *Die Mittelbehörden der Rentmeistersämter Unterlands 1507-1802 und ihre Bestände im Staatsarchiv Landshut* (p. 931-947) brengt Gerhard Schwertl een institutionele studie van het rentmeesterambt en van het door deze instelling gevormd archief zoals het in het Staatsarchiv van Landshut wordt bewaard. Otto Sigg identificeert en bestudeert in *Überlieferte Chirographie in Zürcher Gemeindearchiven - 15.-18. Jahrhundert* (p. 949-958) 21 chirografen uit de periode 1498-1705, maar met meerderheid aan akten uit de 16de eeuw. Zij berusten in het Staatsarchiv Zürich, zijn zowel op perkament als op papier geschreven en zijn duidelijk de kleine rest van een ongetwijfeld veel groter aantal ooit vervaardigde soortgelijke stukken. Na te hebben onderzocht wat een chirograaf is en waarom chirografen werden vervaardigd – hoogst waarschijnlijk als teken van autonomie van een lokale overheid (politieke of kerkelijke gemeenschap) – geeft de auteur een beredeneerde lijst van de 21 stukken. Ook over oorkonden, maar dan heel speciaal over de authenticiteits- en dateringsproblematiek aan de hand van radioactief koolstof gaat de bijdrage van Karl-Ernst Lupprian (*Die Altersbestimmung mittelalterlicher Pergamenturkunden mit der Radiokarbonmethode: ein Beitrag zur Fragen der Authentizität mittelalterlicher Königs- und Kaiserurkunden*, p. 573-583). Wie over dit boeiende onderwerp de laatste stand van zaken – met recente literatuurvermelding – wil kennen, vindt hier zijn gading.

Publiekswerking is niet weg te denken uit de werking van een goede archiefdienst. Met *Das Schauenster der Schatzkammer: Anmerkungen zur Geschichte archivischer Öffentlichkeitsarbeit* (p. 355-373) brengt Gerhard Hetzer een algemeen overzicht van publiekswerking door Duitse archiefdiensten in de 19de-20ste eeuw. Vooral archiefentoonstellingen en educatieve werking krijgen veel aandacht. De archiefgebruiker wil vinden wat hij/zij zoekt, daarom zijn vele archiefdiensten erg begaan met een zo goed mogelijke ontsluiting van de archiefbestanden die zij bewaren. Gerhardt Marckhgott gaat in *Wissensräume im Archiv: Überlegungen zur Zukunft archivischer Erschließung* (p. 587-595) in op het probleem van de optimale ontsluiting aan de hand van zoeksystemen die door moderne informatie-technologie ondersteund worden. Peter Pfister behandelt in *Neue Aufgaben kirchlicher Archive* (p. 709-723) uitdagingen en perspectieven die een 'bedrijfsmatig beheer' van kerkarchiefdiensten meebrengt. Als specifiek voorbeeld geeft de auteur aan hoe in München het bisdomarchief een Haus der kirlichen Zeitgeschichte is geworden.

Elke archiefdienst wordt vandaag de dag verplicht om zijn activiteit door te lichten en om 'strategische doelstellingen' te bepalen. Die worden dan vertaald in 'deeldoelstellingen voor de dagelijkse werking'. Zo ook in het Staatsarchiv Nürnberg. Gerhard Rechter brengt in *Das Staatsarchiv Nürnberg 2006: Zielplanung und Positionierung eines Archivs in seiner region - Versuch eines überblicks* (p. 725-741) een overzicht van hoe zulke toekomststrategie er is uitgewerkt: om beter te kunnen dienen, moet een archiefdienst op de eerste plaats goed beheerd worden. Dit veronderstelt

personeelsbeheer in functie van organisatie en taakverdeling, geoptimaliseerde en onderzoeksbetrokken ontsluiting van de bestanden, beter depotbeheer en grote aandacht voor conservering en dit alles zo klantvriendelijk mogelijk. Het Staatsarchiv Nürnberg profileert zich bovendien als een historisch kenniscentrum met een duidelijke eigen plaats in een regionaal netwerk.

Vele archiefdiensten bewaren bestanden waarvan het belang tot ver buiten de eigen stad of regio reikt. Hoe dit het geval is voor het Staatsarchiv van Luzern (Zwitserland) is te lezen in *Das Staatsarchiv Luzern: der geographische Nutzungshorizont seiner Bestände* (Anton Gössi, p. 217-228). Soms heeft men het geluk archief te bewaren dat gevormd is door een 'wereldberoemd' archiefvormer. Wie heeft als kind niet met rode oortjes de avonturen van Winnetou, Old Shatterhand en andere de helden uit de boeken van Karl May mee beleefd? Weinigen beseffen dat Karl May (1842-1912) een Duitse auteur is en nog veel minder lezers – en ook archivariissen – weten dat zijn archief (Nachlass) sinds 1994 nu eindelijk dankzij de Karl-May-Stiftung in het Karl-May-Museum (de 'Villa Shatterhand') in Radebeul (bij Dresden) een onderkomen heeft gevonden. Volker Wahl beschrijft in *Ein Nachlass in Privathand: der Schriftsteller Karl May* (p. 1063-1078) de spannende archiefgeschiedenis van een boeiend en nog nauwelijks ontsloten auteursarchief.

Archivariissen zijn vaak niet de 'saaië, depressieve en bange grijze muizen' die de buitenstaander er graag van maakt. Sommige vakgenoten bewaren en ontsluiten niet alleen, zij 'maken' ook geschiedenis. Daarom kunnen biografieën van archivariissen boeiend zijn. In dit Festschrift wordt aandacht gevraagd voor Ludwig Schraudner (Rainer Braun, *Ludwig Schraudner* (1867-1929) und 'der Glocken Not': ein bayerischer Archivar mit besonderer Berufung, p. 45-57), Josef Müller (Gabriele Viertel, *Dr. Josef Müller (1889-1976)* -, ein bayerischer Kunsthistoriker im Chemnitzer Museums und Archivdienst, p. 1025-1040) en voor Hugo Cordshagen (Andreas Röpcke, *Politik von Fachlichkeit: die Absetzung des Schweriner Archivdirektors Dr. Hugo Cordshagen 1964*, p. 761-775).

Herinnering, beeldvorming, nationale identiteit en de zorg voor de overgeleverde getuigen uit het verleden trekken sinds enkele jaren zowat overal de aandacht van de archivariissen en historici. Met *Historisches Erinnern und Nationale Identität* (p. 615-627) brengt Horst Möller een lezenswaardige bijdrage over 'herinnering' en 'herinneringscultuur'. Egon Johannes Greipl vraagt in *Archive und Denkmäler: Gedächtnis des Kulturstaates* (p. 271-283) aandacht voor iconografische documenten (foto, film, negatieven, diapositieven) in archieven. Hij wijst in dit verband ook op de mogelijkheden en op problemen van het bewaren van gedigitaliseerd beeldmateriaal. Specifiek over de bewaring van foto's, films en geluidsdocumenten in de drie vestigingen (Magdeburg, Merseburg en Dessau) van het in 2001 opgerichte *Landeshauptarchiv Sachsen-Anhalt*, handelt Ulrike Höroldt (*Eine besondere Herausforderung für Archive und*

Archivare. Zur Foto-, Film- und Tonträgerüberlieferung im Landeshauptarchiv Sachsen-Anhalt, p. 419-440). Wilfried Reininghaus stelt in *Archive, Orts-, Stadt- und Landesgeschichte* (p. 743-759) vragen over kwantiteit en kwaliteit van het werk van archiefdiensten voor plaatselijke geschiedschrijving. Wat zal ontsloten worden? Hoe werken archivariissen mee aan het lokale geschiedenisonderzoek? Hoe werken archiefdiensten samen met andere instellingen en met verenigingen? Het zijn allemaal vragen waarop geen eenduidig antwoord mogelijk is, maar die elke archivaris doet nadenken. Eén van de vaststellingen is dat samenwerking nodig is en dat de ontsluiting klantgericht moet zijn. De rol van de archivaris als informatiebemiddelaar staat dan centraal en niet zozeer het eigen historisch onderzoek (Gustaaf Janssens).

Archief- en bibliotheekwezen in België = Archives et bibliothèques de Belgique, 74 (2003)

Uitg.: Archief- en Bibliotheekwezen in België vzw. Keizerslaan 4, B-1000 Brussel (België). ISSN: 0775-0722.

Aanwezig in de bibliotheek van het Algemeen Rijksarchief (Brussel) en in de bibliotheek van de archiefdienst van de provincie West-Vlaanderen.

Andrée Scufflaire en Charles Kecskeméti brengen elk, gezien vanuit de nationale (p. 1-3) en de internationale (p. 5-10) archievencontext, een *In Memoriam* naar aanleiding van het overlijden van algemeen rijksarchivaris Carlos Wyffels (Gentbrugge, 1922 - Veurne, 2003). Rolande Depoortere bundelde voor *Kroniek van het archiefwezen in het buitenland* (p. 467-551) teksten betreffende de toestand van het archiefwezen in het Groothertogdom Luxemburg, Portugal, Zwitserland, Zweden, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. Jacques Hellemans bespreekt kort in *Chronique: les archives, les bibliothèques, l'écrit, l'édition, l'illustration, l'image, la lecture, la presse* (p. 553-593) vakmonografieën, in hoofdzaak verschenen in de Frans-Angelsaksische wereld (Johan Vannieuwenhuysse).

Histoire et archives: Revue semestrielle de la Société des Amis des Archives de France, nr. 16 (2005), nr. 17 (2005), nr. 18 (2005)

Red.: Françoise Hildesheimer; Uitg.: Société des Amis des Archives de France. Archives Nationales. 10, rue des Francs-Bourgeois. F-75141 Paris cedex 03 (Frankrijk) ISSN 1278-382X

Aanwezig in de bibliotheek van het Algemeen Rijksarchief (Brussel).

Het tijdschrift van de 'Vrienden van de Archives de France' publiceert voornamelijk historische studies. Archivistische bijdragen betreffen meestal de geschiedenis van het Franse archiefwezen, maar ook andere onderwerpen komen aan bod. Interessant, ook voor de niet-Franse lezer, is *Les*

archives des églises: quel statut? (nr. 17; p. 83-132), waarin Nadile Gastaldi nagaat welk statuut kerkelijk archief in Frankrijk heeft, hoe dat historisch gegroeid is en hoe er met betrekking tot kerkelijk archief tussen openbare en private archiefdiensten samenwerkingsverbanden tot stand kunnen komen. Telkens wordt een onderscheid gemaakt tussen archief van de katholieke, protestantse of Israëlitische eredienst. Bij het 'katholieke archief' is er ook een onderscheid tussen archief gevormd door de seculiere clerus en door religieuze orden en congregaties. Als 'bijlage' (p. 112-129) volgen de teksten van de wetten en decreten die vanaf 1789 in Frankrijk op kerkelijk archief betrekking hebben.

De Franse keizer Napoleon I had grootse plannen met het Franse archiefwezen en wou in Parijs een groot nieuw centraal archiefgebouw (een 'Palais des Archives') bouwen. Het bleef niet bij een droom: het gebouw zou aan de Seine-oever komen, tussen de Pont de la Concorde en de Pont d'Iéna, in de nabijheid van het Marsveld en van de Invalides. Op 15 augustus 1812 werd de eerste steen gelegd en in 1814 waren de fundamenteën zo goed als klaar. Kort daarop keerden de politieke en militaire kansen voor de Keizer en in 1815 werd het bouwproject afgeblazen. Intussen waren in Parijs vanaf 1808 het Hotel Soubise en het Hotel Rohan bestemd als 'voorlopige archiefbewaarplaats'. Nu, na bijna 200 jaar, is dit gebouwencomplex nog altijd de zetel van de Archives Nationales. Met *Napoléon Bonaparte et les archives* (nr. 16; p. 9-15) brengt Martine de Boisdeffre een interessant stuk over dit Napoleontische bouwproject. De titel van het artikel is echter te ruim. Het gaat enkel over het 'Palais des Archives'; over de andere bemoeienissen van Napoleon I met archief – bijvoorbeeld de archieven die hij als oorlogsbuit (o.a. de serie 'Estado Francia', uit het Archivo General de Simancas geroofd en pas in 1941 aan Spanje gerestitueerd) naar Parijs versleepte – vernemen we helaas niets.

Oorlogsomstandigheden vormen altijd een bedreiging voor archief en het komt er voor een archiefdienst dan op aan goede en betrouwbare verantwoordelijken te hebben. Bij Alfred Maury, directeur van de 'Archives de l'Empire' vanaf 1868, waren de 'Archives Nationales' gedurende het beleg van Parijs (10 september 1870 - 29 januari 1871) in goede handen. In *'Un service de surveillance': Alfred Maury et les Archives Nationales en 1870-1871* (nr. 17; p. 49-68) beschrijft Marine de Boisdeffre hoe zowel tijdens dat beleg, als nadien, gedurende de Commune (maart-mei 1871) de beveiliging van het archief werd georganiseerd. Het artikel bevat ook de uitgave van een aantal rapporten die Maury hierover aan de minister van Onderwijs, Eredienst en Schone Kunsten heeft gezonden.

Alle gewezen koloniale mogendheden hebben 'problemen' met het 'koloniaal archief', meer bepaald het archief dat na de onafhankelijkheid van de voormalige kolonie naar 'het moederland' is overgebracht. Ook in Frankrijk is dat zo. In *La France et ses colonies: la question du rapatriement des*

archives (nr. 17; p. 69-81) gaat Isabelle Dion in op deze problematiek, waarmee Frankrijk vanaf de onafhankelijkheid van Vietnam (1954) wordt geconfronteerd (Gustaaf Janssens).

Nieuwsbrieven

De meeste archief- en documentatiecentra en ook een aantal (vrienden van) stadsarchieven geven een nieuwsbrief uit. Zij zijn essentieel om op de hoogte te blijven van wat reilt en zeilt in 'het veld'. De hier besproken nieuwsbrieven zijn aanwezig in de bibliotheek van de archiefdienst van de provincie West-Vlaanderen. Enkele zijn ook aanwezig in de bibliotheek van het Algemeen Rijksarchief te Brussel. Uiteraard vindt men ze ook in de leeszaal van de betrokken dienst.

ADV-N Mededelingen, nrs. 15-18 (2006)

Uitg.: Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme (ADV-N). Lange Leemstraat 26, B-2018 Antwerpen (België).

De jaargang bevat een overzicht van nieuwe archieven opgenomen en archieftoegangen aangemaakt binnen het ADVN in de loop van 2005 (nr. 15, p. 3-6). Er zijn voorstellingen van een dossier betreffende de antimilitaristische Vlaamse Jongeren Vredesactie - VIVA door Luc Boeva (nr. 15, p. 7), van de collectie frontblaadjes door Antoon Vrints en Serge Van Tilburg (nr. 16, p. 2-3), van het archief van de Europese Vrije Alliantie - EVA door Mathieu Vanhaelewyn (nr. 16, p. 3-5), van de archieven en de bibliotheek met betrekking tot Zuid-Afrika door Antoon Vrints, Serge Van Tilburg en Tom Cobbaert (nr. 17, p. 2-4), en van het fonds Sint-Pietersabdij van Steenbrugge door Tom Cobbaert en Serge Van Tilburg (nr. 18, p. 2-8) (Johan Vannieuwenhuysse).

Archiefleven. Nieuwsbrief van het Stadsarchief van Brugge, 13 (2006)

Red.: A. Vandewalle; Uitg.: Levend Archief vzw. Burg 11A, B-8000 Brugge (België).

In de rubriek 'Aanwinst' stelt Noël Geirnaert het archief van de 'Schemele Arme' voor. Dat is een vereniging die vanaf 1861 steun verleende aan mensen in tijdelijke armoede (afl. 1; p. 2-3).

In 'bronnen van het Stadsarchief' stellen Jan D'hondt en André Vandewalle de particuliere archieven (afl. 2; p. 2-3) en de archiefreeks 'autografen' van het Oud Archief (afl. 4; p. 2-3) kort voor.

'Werk in de leeszaal' bevat toelichtingen bij lopende onderzoeksprojecten. Het gaat om de 16de-17de-eeuwse vrijbuiters in Brugge en het Brugse Vrije (afl. 1; p. 4), de 17de-18de-eeuwse Ierse handelaars in Brugge (afl. 3; p. 4)

en de stedelijke adel in het laatmiddeleeuwse graafschap Vlaanderen (afl. 4; p. 5).

In aflevering 2 schetst André Vandewalle (p. 5) de krachtlijnen voor het jaarverslag 2005 van de Brugse Archiefdienst. Verder zijn er de bijdragen van Noël Geirnaert over de restauraties van drie handschriften van Pieter Ledoux (circa 1800), over een register van de klerken van de vierschaar (1525-1531), een resolutieboek van de Sint-Michielsgilde (1697-1710), over een triptiek met de wethouders (1637) en over een schets van de Gotische Zaal in het Stadhuis (circa 1883-1890) (afl. 1; p. 3). Noël Geirnaert bericht ook over de merkwaardige aankoop van Brugs overheidsarchief in 1501-1503 (afl. 2; p. 4). Jan D'hondt heeft het over de 18de-eeuwse handelsboeken van het handelshuis Prosser & Porter (afl. 3; p. 3) en André Vandewalle vraagt aandacht voor de conservering van een oorkonde uit 1357 (afl. 3; p. 5).

Tot slot vermelden we nieuws over de Werkgroep Huizingeschiedenis, de Werkgroep Enter en over de tentoonstellingen ingericht door het stadsarchief: 'De zeventigste verjaardag van het Roerichpact', een pact in 1935 afgesloten ter bescherming van kunst en monumenten in oorlogstijd; 'Kleurrijke ambachten', naar aanleiding van Erfgoeddag 2006 en 'Veelvuldige Chinese gezichten' over chinoiserieën te Brugge (Johan Vannieuwenhuysse).

Archikrant, 15 (2005) en 16 (2006)

Uitg.: Vrienden van het Veurns Archief. Grote Markt 29, B-8630 Veurne (België).

Het tijdschrift bevat diverse bijdragen over de plaatselijke (kunst)geschiedenis, gebaseerd op archiefbronnen over het Veurnse. Interessant is de bijdrage van Jan Van Acker (15 jaar *Archikranten* (16 (2006) 3; p. 67-86), waarin 16 jaar Vrienden van het Veurns Archief en 15 jaar ledentijdschrift kritisch worden geëvalueerd (Johan Vannieuwenhuysse).

Brood & Rozen: Tijdschrift voor de Geschiedenis van Sociale Bewegingen, (2006)

Red.: Paule Verbruggen; Uitg.: Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis. Bagattenstraat 174, B-9000 Gent (België). ISSN: 1370-7477

In elke aflevering van *Brood & Rozen* is er aandacht voor de archieven in het Amsab-ISG. Daarom krijgt dit tijdschrift, dat geen archiefijdschrift is, maar uit de nieuwsbrief van het AMSAB is gegroeid, in dit onderdeel ook steeds de nodige aandacht.

Vooreerst signaleren we een brontypologisch artikel van Bart Delbroek (*Werkboekjes in de 20ste eeuw: de charmes van een vergeten bron*, afl. 2; p. 7-27) over de werkboekjes van mijnwerkers. Er is een collectie van 60.000 boekjes uit de periode 1850-1970 betreffende het Luikse steenkoolbek-

ken in het Centre Liégeois d'Archives et de Documentation de l'Industrie charbonnière - CLADIC en een collectie van nog eens enkele duizenden exemplaren uit de periode 1906-1971 betreffende het Limburgse steenkoolbekken, in het Mijnmuseum van Beringen bewaard gebleven. Boeiend is ook de bijdrage van Sophie Bollen (*Een zoektocht naar diversiteit in Vlaamse archieven*, afl. 3; p. 46-57) over de toestand van de archieven van etnisch-culturele minderheden in Vlaanderen. Zij doet tevens praktische voorstellen om de verwerving en het toegankelijk maken ervan daadwerkelijk te verbeteren. Ten slotte signaleren we een bijdrage van Bart De Nil over mondelinge bronnen (jaren 1980) en de aanzet tot digitale ontsluiting ervan door het AMSAB (*Het inventariseren van mondelinge bronnen in Amsab-ISG*, afl. 3; p. 86-89).

In elke aflevering van *Brood & Rozen* komen onder de titel 'Bronnen' een aantal door het AMSAB-ISG bewaarde en/of nieuw verworven archieven aan bod. Ook in 2006 geven deze notities een goed idee van de diversiteit van archieven die de instelling bewaart. Een opsomming: *Het archief van Wim Geldolf* (Piet Creve, afl. 1; p. 74-77); *Het archief van de Fietsersbond Gent - Perpetuum Mobile* (Piet Creve, afl. 1; p. 77); *Sociaal verzekeren in België: de factor Lemaire: het archief van vzw De Sociale Voorzorg van Henri Lemaire* (Martijn Vandenbroucke, afl. 2; p. 73-78); *Van Assebroek tot Zuienkerke: socialistisch partijarchief in het Brugse* (Martijn Vandenbroucke, afl. 2; p. 78-79); *De teloorgang van de Waalse coöperaties: het archief van Maurice Dequenne* (Martijn Vandenbroucke, afl. 2; p. 79-80); *Vlamingen in Nicaragua: het archief van Eric Van der Meirsch en Isabel Vertriest* (Bart De Nil, afl. 2; p. 80-81); *Openbaar onderwijs, muziek en vakbonden: enkele Menense archiefjes* [van Robert en Marcel Detaevernier, 20ste eeuw] (Martijn Vandenbroucke, afl. 2; p. 81-82); *Groen in Gent: archieven van Boudewijn Van Belle, het Groencomité Drogen, de Actiegroep Bourgoyen-Ossemeersen en de Gentse afdeling van De Wielewaal* (Bart De Nil, afl. 2; p. 82-83); *Creatief in de Brugse Poort: het archief van de Rakkersclub* (Bart De Nil, afl. 2; p. 84-85); *Het archief van Leo Magits* (Rik De Coninck, afl. 3; p. 75-82); *Het archief van Pieter Ursi* [betreft de landdagen van de Nederlandsche Unie, 1929-1938] (Rik De Coninck, afl. 3; p. 83); *Het archief Polekar* (Rik De Coninck, afl. 3; p. 84-86); *Het archief van Michiel Vandenbussche* (Bart De Nil, afl. 3; p. 89); *Kabinetsarchieven van Marc Galle* (Bart Hellinck, afl. 3; p. 90-92); *'t Apekot: het archief van Vuile Mong en de Vieze Gasten* (Sofie Vrielynck, afl. 3; p. 92-94); *De manuscripten en een brievenboek van Karel Jules Beerblock* (1854-1918) (Sofie Vrielynck, afl. 3; p. 94-95); *Het archief van de BSP/SP - federatie Gent-Eeklo* (Jan De Smedt, afl. 4; p. 71-75); *Het archief van Georges Hebbelinck* (Rik De Coninck, afl. 4; p. 77-80); *Het archief van Kritisch Bosbeheer Vlaanderen & Centrum voor Natuurbeschermingseducatie/Centrum voor Natuur- en Milieueducatie* (Martine Vermandere, afl. 4; p. 80-81); *Het archief van Trudo Lambregts* [bedrijvig binnen de Katholieke Landelijke Jeugd, Wereldscholen en Centrum

voor Vorming en Actie - CVA in Limburg, vanaf 1973] (Rik De Coninck, afl. 4; p. 83-86); *Het archief van ATB De Natuurvrienden-afdeling Geraardsbergen* (Jan De Smedt, afl. 4; p. 87); *Caritas socialistica: het archief van het Centrum voor Sociale Actie* (Bart De Nil, afl. 4; p. 89-90) (Johan Vannieuwenhuysse).

Dendermondse Museum- en Archiefberichten, nrs. 57, 58 en 59 (2006)

Uitg.: Stedelijke Musea en Stadsarchief. Nijverheidsstraat 1, B-9200 Dendermonde (België).

Het tijdschrift brengt nieuwsberichten over het Stadsarchief en de Stedelijke Musea, evenals korte historische en kunst-historische bijdragen over het Dendermondse verleden. Speciaal te vermelden zijn: verslagen over de studiedag 'Inventarisatie als basis van een lokaal erfgoedbeleid', Lokeren - 20 februari 2004 (nr. 57, p. 4-5) en over de studiedag 'Erfgoeddecreet en erfgoedbeheer', Gent - 22 november 2004 (nr. 58, p. 15-16) door Aimé Stroobants, en het jaarverslag over de werking van de Dendermondse Archiefdienst in 2005 (nr. 57, p. 13-16) (Johan Vannieuwenhuysse).

Sap(pig) Stadsarchief Poperinge, 3 (2006)

Uitg.: De vrienden van het Poperings Archief vzw. Vlamertingseweg 8, B-8970 Poperinge (België).

De jaargang bevat voornamelijk publicaties van toegangen op bronnen of integrale uitgaven van documenten uit het Poperingse Stadsarchief: regesten op de verkoopakten van onroerende goederen in de heerlijkheid Het Zwijnland (afl. 1; p. 4-19 en afl. 2; p. 58-73), het tweede deel van een uitgave van de stadsrekening uit 1619-1620 (nr. 1, p. 20-36) en de uitgave van een staat van goed van Clays de Vey uit 1639 (afl. 1; p. 37-48 en afl. 2; p. 81-85) (Johan Vannieuwenhuysse).

Tijdingen: Mededelingenblad voor de Vrienden van het Archief en Museum voor het Vlaams Leven te Brussel, 27 (2006)

Uitg.: Vrienden van het Archief en Museum voor het Vlaams Leven te Brussel (AMVB) vzw. Arduinkaai 28, B-1000 Brussel (België).

Mariet Calsius brengt een algemeen overzicht van de archiefaanwinsten van het AMVB in 2005 (afl. 1; p. 9-12) en beschrijft meer indringend het theaterarchief van Dito-Dito vzw (afl. 2; p. 16) en het archief (1657-1959) van de rederijkerskamer De Wijngaard (*Schatten van de Wijngaard*, afl. 4; p. 17-18). Het AMVB verwerft in hoofdzaak persoonsarchieven, verenigingsarchieven en archieven betreffende de gemeenschapsvorming van de Vlamingen in Brussel. In *De Bond der Limburgers in Brussel* (afl. 1; p. 16-18) geeft Thomas De Wolf een overzicht van de documenten die over deze vereniging in het AMVB

bewaard worden. Dezelfde auteur brengt in *Speuren naar toneelarchief* (afl. 2; p. 8-11) verslag uit over zijn zoektocht naar en het inventariseren van het KVS-archief.

De neerslag van een archiefstage (ManaMa Archivistiek en Hedendaags Documentbeheer) in het AMVB is te vinden in: Tine Roobrouck, *Verenigingsarchieven doorgelicht: de Vlaamse Club voor Kunsten, Wetenschappen en Letteren* (afl. 4; p. 8-12).

Naar gewoonte wordt in het tijdschrift ook ruimte gelaten voor presentaties van andere Brusselse archieven: het Archief van de Stad Brussel (afl. 2; p. 22-23), *de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid - Sectie Archieven van de Strijdkrachten te Evere* (afl. 3, p. 14) en *De Archiefdienst van het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest* (Bert Deroo, afl. 4; p. 21-23) (Johan Vannieuwenhuysse).

